

ÜNİVERSİTE MEZUNU EVLİ VE ÇOCUKLU KADINLARIN EVLİLİK VE ÇOCUK SONRASI YAŞAMLARINDAKİ DEĞİŞİKLİKLER

Figen ÖCAL*

GİRİŞ

“Sana mavi önlükle başarılar beyaz gelinlikle mutluluklar dilerim.” Bu cümle ilkokul üçüncü sınıf öğrencisi Buşra'nın -bizim zamanımız lise, hiçdeğilse ortaokul öğrencisi kızların edindikleri, adına hatıra defteri dedikleri; sayfalarını genellikle güzel, masum kızlar ile yakışıklı ve bıçkın delikanlıların bezediği türden- defterine yazılmış, sınıf arkadaşlarının Buşra için dileği.

Kadınların yaşamlarını sürdürüş tarzları, zamanla öğrendikleri bilgiler ile edindikleri deneyim ve değerlerin yanısıra hatta, daha da etkin olarak, farkına varmadan öğretilenler, sorgulanmadan uygulananlar ve bilinç altlarında yaratılanlar “tahribatın” bilince vurmasıyla belirleniyor.

Buşra'nın ve kendi gibi henüz dokuz yaşında olan sınıf arkadaşı kız çocuklarının bilinci ve -daha da vahim olanı- bilinçaltı şimdiden belirlenmiş. Özetlersek okuyup “başarılı” olan Buşra, Beyaz gelikle evlendiğinde “esas mutluluğa” kavuşacak. Buşra'nın defterine yazı yazan beş kız arkadaşından üçü bu dilekte bulunurken, ikisi de “Buşra düştü bayıldı, prens öptü ayıldı” diye kendilerince tekerleme uydurmuşlar. Buşralar baygın bir biçimde, prenslerini bekleyedursunlar etrafta He menler, Herküller, Rocky 1,2,3'ler, İtilmişler, adlarını sayamayacağımız milyonlarca “erkek kahraman” cirit atıyor.

İşte Buşra'ların, Ayşe'lerin, Berna'ların, Leyla'ların sürdürmeye koşullandırıldıkları yaşam biçimi bu. Evlilik bir de çocuk; ardından mutlu son. Acaba gerçekten öyle mi? Kadınlara erkek arasındaki eşitsizlikler yalnızca eğitim düzeyi düşük aileler içinde mi görülüyor? Eğitimsiz ve ekonomik özgürlüğü olmayan kadının, ev içinde kocasıyla yaşadığı güç ilişkileri sık sık gündeme geliyor. Ancak henüz belli bir eğitim düzeyinin üzerine çıkmış

* İ.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kadın Araştırmaları Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi.

meslek sahibi olan kadınlarla bu kadınların kocaları arasında yaşanan ezme ve ezilme ilişkisi hakkında çok fazla birşey bilmiyoruz. Bu kadınların, annelerinin kaderlerini ne kadar paylaştıkları, kocalarının da babalarının ayrıcalığına ne kadar sahip olduğu; kadınların yaşam koşullarının değişip değişmediğine işaret etmesi açısından çok önemli. Çocukların yaşamları annelerinkinden farklı olacak elbette. Ancak bu fark niteliksel bir sıçrama yaratıp; yani kadını etkin, yetkin bağımsız bir birey olarak yaşamını sürdürebilecek bir insan konumuna sıçratıyor mu?

Ataerkil değerler kadının yaşamını her düzeyde belirliyor. Bu belirleyiş ya kadının hiç bir biçimde kıvıldamamasına neden olacak kadar şiddetli ya da kadına birtakım yaşam alanları açacak kadar esnek olabiliyor. İşte bu yaşam alanlarından biri de kadınların bağımsız ve özgür bireyler olmasında önemi yadsınamayacak olan erkeklerle eşit nitelik ve düzeyde eğitim hakkıdır. Bu araştırmanın konusu formal eğitimin ileri aşaması olan Üniversiteden mezun olan kadınların paylaştıkları, erkeklerle yani eşleriyle ne düzeyde bir eşitliğe sahip oldukları, toplumda ve aile kurumu içinde kendilerini nasıl görüp, ne tür bir değerlendirmeye gittikleridir.

KADIN ARAŞTIRMALARINDA AMAC VE YÖNTEM SORUNLARI

Kadınlara ilişkin araştırmalar ya da kadın araştırmalarının bir disiplin oluşu, kadınların hak ve eşitlik taleplerinin bir uzantısı ve vazgeçilmez bir ögesi olarak ortaya çıktı. Özellikle 1970 sonrasında yükselen feminist dalga içinde kadınlar kendilerinin çözümlenip adlandırıldıkları bütün alanlara ilişkin etkin bir eleştiri süreci başlattılar. Gündelik yaşamda, yasalarda, geleneklerde, çalışma yaşamında, sanatsal ürünlerde, eğitimde, iletişim araçlarında, dilde, bilimsel toplumsal cinsiyet ile ilgili ciddi bir sorgulama sürecine girildi. Kısa bir süre sonra yapılan işin ne derece yerinde ve anlamlı bir şey olduğu ortaya çıktı. Çünkü objektif ve tarafsız olduğu için; değişmez ve evrensel olduğu ileri sürülen kimi, bilgi ve değerlerin nasıl cinsiyetçi bir yapı içerdiği anlaşıldı.

Kadınların eleştiri süzgecinden bilim de geçti. Doğal olarak bilim de de cinsiyetçilik süzgecine takılan pek çok kuram ve bilginin olduğu görülür. Hem doğal bilimlerdeki hem de sosyal bilimlerdeki cinsiyetçilik çok yönlü olarak sorgulanmaya başlandı. O güne dek yapılan akademik çalışmalarda cevabı bulunamayan bazı teorik sorunlar gündeme getirildi. 1970'lerin sonundan itibaren hemen her disiplin içerisinde, o disiplinin o güne kadar benimsediği "normal bilim" paradigmaları sorgulanmaya başlandı. Her disiplinde yerleşik "bilimsel denilen" kuramlara, normal bilim paradigmasının dışından "kadın bakış açısından" bakan kadın araştırmacılar tarafından sayısız eleştiri yönetildi ve bu eleştirilerin konu edildiği bir çok araştırma yapıldı.

Bilim adamlarının kuram ve önermelerine feminist bakış açısı ile yöneltile eleştiriler, bilimlerin nasıl erkek egemen ideolojinin yansımalarını taşıdığını, “normal” bilimin kadınlara ilişkin olarak bir bilim değil, bir ideoloji işlevi gördüğünü ortaya koydu. Bu ideolojik varoluşu çeşilendirmek istediğimizde ise, ilk elde şunlardan söz edebiliriz: Klasik iktisadın temel varsayımına göre işçiler arasındaki “rekabet” koşullarının ücretleri eşitleme eğilimi taşıması gerekiyordu. Cinsiyet ise bu teoride hiç gözönüne alınmayan bir faktör idi. Ama gerçek, teoriden farklı idi. Kadın ücretleri ile erkek ücretleri arasındaki fark hiçbir zaman ortadan kalkmıyordu. Taa ki Margaret Benston “ev içi emeği” kategorisini keşfedene kadar. Benston, kadınların çalışma yaşamındaki sorunlarının (ücret farkı, işsizlik, belli iş kollarında yığılma) kökeninde, genel konumlarının yani “ev kadınlığının” yattığını öne sürdü.

Giderek o zamana kadar “ekonomi dışı” bir konu olarak kabul edilen “ev kadının evde harcadığı ev içi emeği”nin kapitalist ekonominin işleyişi bakımından önemli bir işlevi bulunduğu anlaşıldı. Ev kadını olarak sınıflandırılıp iktisat dışı bir alana itilen kadınların evde sundukları hizmetler millî gelir hesaplarında göz önünde bulundurulmuyordu. Bundan sonra yapılan çalışmalar bunların millî gelirin yüzde 25-30’una ulaştığını ortaya koydu.

Antropoloji ise, kadının doğaya, erkeğin ise kültüre ait olduğu yolundaki ikili varsayımı pekiştirecek bulgular toplamaya devam ediyordu. Oysa, tarım çömllekçilik ve hatta pişirme, dolayısıyla ateşin bulunması gibi önemli kültür ürünlerinin hep kadınların eseri olduğu ancak çok yakın bir dönemde kadın antropologlar tarafından ortaya kondu. Psikiyatristler ise “sağlıklı kişiyi” erkekle, “sağlıklı kadını” ise insanlarda sağlıksız olarak gördükleri niteliklerle eşleştirmişlerdi.

Tarihin öznesi ise hep erkekler oldu. Kadınlarla ilgili ilk önemli tarih çalışmaları 1970’lerde yayınlanmayı başladı. Örneğin, ortaçağ boyunca kilisenin “büyücü” olarak diri diri yakılmaya mahkûm ettiği binlerce kadının gerçekte kilisenin yerleştirmeye çalıştığı yeni düzene karşı çıkan, direnen kadınlar olduğu anlaşıldı.

Anlaşılabacağı üzere erkeklerin kadınları yönetmesi gerektiğini ve kadınların kendilerini yönetmelerinin erkek gücünü kısıtlayacağını savunan geleneksel bakış açısı, bilimleri kendine kalkış noktası olarak almış ve bilimleri de belirlemiştir.

HAL BÖYLE İKEN NE YAPMALI?

Bilimlerdeki bu cinsiyetçi yapının keşfi feministler arasında bulunan entellektüel kadınları üniversitelerde öğretim üyesi olmaya yöneltti. Kadın

hareketi güçlü bir noktada olduğu için, bu hareketin içinde yer almayan akademisyen kadınlar bile kendi bilim dallarında cinsiyetçi yaklaşımları eleştiren yeni ürünler ortaya koydular. Bu süreç, bir yandan akademi bünyesinde “Kadın Araştırmaları” adı altında yeni bir bilim dalının ortaya çıkmasına yol açarken, bir yandan da bilimdeki cinsiyetçilik kavramını irdeleyen hatırı sayılır bir literatürün ortaya çıkmasını sağladı.

Feminist hareketin çeşitliliği kadar, kadınlara ilişkin, kadınlar tarafından yapılan araştırmaların çeşitliliğinden de söz edebiliriz. Ancak bütün feminist araştırmacıların kadın araştırmalarına ilişkin tartıştıkları sorunlar ortaktır. Kadın araştırmaları öyle bir yöntem benimsemeli ki benimsediği bu yöntem diğer bilimlerin göz ardı ettiği kadınlara ilişkin bilgileri doğru ve eksiksiz bir biçimde ortaya koyabilsin ve en önemlisi de kadınlar arasındaki farklılıkları göz ardı etmesin. Doğru bilginin elde edilebilmesi için doğru bir yöntem ihtiyacı duyulacağı ise çok açık.

Peki feminist araştırma için doğru yöntem nedir? İşte feminist araştırmacıların en çok üzerinde durdukları, yanıtını bulmaya çalıştıkları soru bu idi. Çünkü bir araştırmanın ortaya koyduğu gerçeklerle, araştırmada kullanılan yöntem ve teknikler arasında yakın ilişki vardır. Ancak «feminist araştırmaların yöntemi nedir?» sorusuna çok net yanıtlar verilememektedir. Bu sorunu Sandra Harding, “Feminist yöntem diye bir şey var mı?” başlıklı makalesinde şöyle ortaya koyuyor: “Hem geleneksel hem de feminist tartışmalarda, tanımlanmış bir yöntem (verileri toplama teknikleri) ve yöntembilim (bir araştırmanın gidişatına dair çözümleme ve teori) ile ilgili tartışmalar birbiriyle ve bilgi teorisi (bilginin veya kabul görmüş stratejinin hedeflenen teorisi)’nin sorunlarıyla örtüşüktürler.” Sandra Harding, bu saptamadan sonra ise, şöyle bir sonuca varıyor: “tanımlanmış bir feminist araştırma yöntemini adlandırmaya çalışsan birinin neyi araştırması gerektiğine ilişkin elimizde net bir şey yok.”

Ancak Harding sosyal bilimlerin araştırma yönteminin feminist araştırmacılar tarafından da kullanılabileceğini, ama bu kullanımın farklılıklar içermesi gerektiğini anlatıyor. Harding şöyle diyor: “araştırma yöntemi, verileri (veya izlenen yolu) toplama tekniğidir. Mantık süzgecinden geçirildiğinde, verileri toplama tekniğinin hepsinin aşağıdaki üç kategoriden birine denk düştüğü kabul edilecektir. Verileri dinlemek (veya sorgulamak), davranışları gözlemlemek veya tarihsel geçiş ve kayıtları gözden geçirmek. Bu bakımdan, sosyal araştırmanın yalnızca üç yöntemi vardır diyebiliriz.

Feminist araştırmacılar, terimin somut anlamı ile geleneksel erkek merkezli araştırmacıların yaptığı gibi, ya hiçbir yöntemi kullanmıyor. Ya da bu yöntemlerin tümünü birden kullanıyorlar. Elbette ki onların bu verileri toplama tekniklerini kendi yaşamları ve erkeklerin yaşamları hakkındaki

düşüncelerini dinlerler ve geleneksel sosyal bilimlerin kadınların ve erkeklerin yaşamlarını kavramsallaştırmalarını eleştirel bir gözle incelerler. Geleneksel sosyal bilimcilerin önem vermemiş oldukları kadın ve erkek davranışlarını gözlemlerler. Henüz keşfedilmemiş bulguları tarihsel bilgi birikiminde araştırırlar”.

ÖZNE KADIN OLUNCA...

Yukarıda da gördüğümüz gibi bilen kişinin, yani bilimin öznesinin erkek oluşu, kadınlara ilişkin bilgi edinilmesinin ve kadınların kendi bilgilerini oluşturup toplumda özne olmalarının önüne geçmiştir. Toplumda bağımlı, edilgin, üretimin dışında itilmiş gibi gösterilen kadınlar, bilimlerde de yerlerini bu şekilde almışlar. Ama artık kadın yaşamda özne olmaya, toplumsal yaşamın kıyısında değil, tam ortasında yer almaya başlayınca bilimde özne olarak konumlanmış erkeğin yeri sarsılmaya başladı. Çünkü kadınlar, kadınları «bilen öznelere» olarak kabul eden, alternatif bilgi teorileri önermeye başladılar.

Kadın üzerine yapılan çalışmalar, yani kadınların kendilerini ve dünyayı algılamalarını sağlayacak çalışmalar, kadınların kendi deneyimleri dikkate alınarak yapılan çalışmalar oldu. Sandra Harding “Günlük bir deneyiminizin sonucunu anlamak istiyorsak eğer, toplumsal gücün kaynaklarını eleştirel olarak sorgulamak önem kazanır” diyor. Bu sözleri ters yüz ederek şöyle diyebiliriz. Kadınların yaşamlarına ilişkin gerçekleri öğrenmek için yani bilimsel olana, kurallaşmış teorilere ulaşabilmek için, kadınların deneyimlerinden hareket etmek gerekir.

Liz Stanley ve Sue Wise “Feminist araştırma sürecinde metot, metodoloji ve epistemoloji” adlı makalelerinde ise “ilk olarak feminist araştırma, feminist kadınlar tarafından diğer kadınlar için yapılan, kadın üzerinde odaklanmış araştırma olarak tanımlanmaktaydı. İkinci olarak kantitatif erkek yöntemleriyle, kalitatif kadın yöntemleri arasında ayırım yapılmaktaydı. Ve üçüncü olarak feminist araştırma, amacı ve kadınların yaşamlarını değiştirme kararlığıyla açıkça politikti” diyor. Ancak bu satırların yazarları, feminist araştırmaya ilişkin yaptıkları bu tanım için “sosyal bilim içinde yer alan cinsiyetçi önyargılara karşı bir reaksiyondur” diyorlar. Yazarlar, tek bir feminizmden, tek bir kadından söz edilemeyeceği gibi tek bir feminist araştırma yönteminden de söz edilemeyeceğini vurguluyorlar. Liz Stanley ve Sue Wise bu düşüncelerini şu sözleriyle dile getiriyorlar “Kadınların ortak bir baskı deneyimini paylaştığını söylemek hepimizin aynı deneyimi yaşadığımız anlamına gelmez. Farklı kadınların yaşadığı, çalıştığı mücadele ettiği, yaşamlarına anlam vermeye çalıştığı toplumsal bağlamlar, hem dünyanın değişik bölgelerinde hem de değişik kadın grupları arasında geniş ölçüde farklılaşmaktadır.”

ŞU TARAFSIZLIK HİKÂYESİ

“Bilim tarafsızdır” cümlesi kadın ya da erkek bilime değer veren pek çok kişi tarafından son derece inanılarak söylenmiş bir cümledir. Ancak gün geldi gerçeğin hiç de öyle olmadığı ortaya çıktı. Çünkü bilimde kadınlara ilişkin bilgiler ya eksikti ya da yanlış formüle edilmişti. Kadın araştırmacılar kadınlara ilişkin araştırmalarına başladığı zaman ise bu araştırmaların tarafsız ve objektif olamayacağı, taraflı ve subjektif olacağı; dolayısıyla kadın araştırmalarının bir bilimsel disiplin olamayacağı eleştirisi diğer bilim dallarında çalışma yapanlarca, kadın araştırmalarına yöneltilen en ısrarlı eleştiri oldu. Oysa, kadın araştırmacıların kadınlara ilişkin bilgileri ortaya koyabilmek için kadınların deneyimlerine başvurması gerekiyordu. Bunu yapabilmeleri için, kendilerinin de onlardan biri olduklarını unutmadan; sorunsal teori düzlemine taşıyabilmeleri gerekirdi.

Margherita Randel “Kadın Araştırmaları ve Öğretimi” adlı makalesinde “Kadın araştırmaları öznel ve deneyimsel olan bilgi ile akademik olan bilgi arasındaki boşluğu kapatma amacı gütmektedir” diyor ve bunun nasıl olacağını şöyle anlatıyor. “Kesinliği ve kanıtlanabilir doğruluğu olan akademik bilgi, önyargı ve anektodla eşleştirdiği, öznel yaşanmış deneyimlere dayanmış bilgileri küçümseme eğilimindedir. Ancak bu tür bilgiler ve bunlara dayanan davranış ve tutumlar, politikacıların ve yöneticilerin gözönüne alması gereken siyasî gerçeklerdir.” Margherita Randel öznel bilginin değerlendirme dışı bırakılması ile bilim eksikliği zemini hazırlandığını şu değerlendirmesi ile ortaya koyuyor. “Öznel bilgiler, bilimsel değerleri çarpıtmaktadır. Değerlendirme dışı olmak, değeri gizlediği için, varolan önyargılar da yasallaştırılmış ve gizlenmiş olmakta, akademik çalışmanın bilinçsiz sanıları içinde gömülü durmaktadır.”

Sandra Harding ise, kadın araştırmacıların tarafsızlık yaftasından kurtulması gerektiğini vurgulayarak şöyle diyor. “Araştırmacının kültürel yargı ve edimlerini görmemizi engelleyen ve araştırmanın öznesini, kültürel edimlerini tabloda çarpıtarak vermemize neden olan “tarafsızlık” yaftasından kurtulmamız gerekiyor. Bizler ancak bu yöntemle sosyal bilimcilerin kendi yargı ve davranışlarını sorgulamamalarından kaynaklanan tahrifattan bağımsız olarak, görüş ve açıklamalarımızı üretebiliriz.”

BU ARAŞTIRMA’NIN YÖNTEMİ

Bu araştırma, çok uzun bir ön araştırma sürecinden sonra gerçekleştirilmiştir. Araştırmayı yapan kişi olan ben de araştırmanın konusu olan 35 kadın gibi Üniversite mezunu evli ve çocuklu bir kadını ve araştırmanın konusunu oluşturan kadınların yaşadıkları süreçlerin benzerini yaşadığıma inanıyorum.. Bu anlamda benim konumum da bu araştırma bağlamında hem

araştıran hem araştırılan olmuştur. Aslında bu araştırmada dikkat çeken bu özellik, kadınları konu alan ve kadınlar tarafından yapılan ve yapılacak bütün feminist araştırmaların önemli bir özelliğidir. Kadınların kendi cinslerine yönelik yaptıkları bu tür çalışmalar; araştırmacının konuya yakınlığı nedeni ile araştırmanın doğru bir perspektifle derinlemesine ele alınabilmesini sağlarken, diğer yandan da araştırmacı kişiye kendisi ve ait olduğu genel hakkında pek çok bilgi sunabilmekte; yukarıda da değinildiği gibi “kadınların deneyimleri kolektifleştirilmekte”dir.

Bu düşünceden hareketle araştırılan grupla aynı özellikleri taşıdığım için kendimi de araştırmaya dahil ettim ve ben de bir anket formu doldurdum. Araştırmadaki 35 kadın tesadüfi olarak seçilmiştir ve bu kadınlara anket uygulanmıştır. Bu son derece sınırlı sayıdan, bir genellemeye varmak ve bu araştırma sonuçlarının bütün Üniversite Mezunu Evli ve Çocuklu Kadınların özelliklerini yansıttığını iddia etmek fazla abartılı olur. Ancak küçük de olsa bu grubun bütün hakkında bize kimi doğru bilgileri verdiğini söyleyebiliriz.

ARAŞTIRMA VERİLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

KONUŞULAN İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER

Birinci bölümdeki soruların yanıtlarından elde edilen bilgiler, görüşülen kadınların genel özelliklerini ortaya koyan bilgilerdir. Tabloların yorumundan oluşacak verilerin değerlendirilmesi bölümünde ilk olarak konuşulan kişinin yaşı ile ilgili şunları söyleyebiliriz. Konuşulan kadınlar, büyük oranda yani 14 kişi ile 30-34 yaşları arasında yığılmışlar. Bu yaş grubunu ise 25-29 yaş grubu 8 kişiyle izlerken, 6 kişi 35-39 yaş grubunda yer almaktadır. Yani görüşülen kadınların çoğunluğu genç sayılabilecek kadınlardır. Görüşülen kadınların evlenme yaşları ile ilgili şu bilgilere ulaşıyoruz: 15 kadın 20-24 yaşlarında, 14 kadın ise 25-29 yaşlarında evlenmiştir. Genelde evlilikler Üniversite bitiminin hemen ardından gerçekleştirilmiştir. Bir diğer dikkat çeken nokta da iki kadının 20 yaşından önce, yani öğrenci iken evlenmiş olmalarıdır.

Konuşulanların eşlerinin evlenme yaşı ise daha büyüktür. Bu da Türkiye’de genel olarak kadınların ve erkeklerin evlilik yaşlarında gözlemlenen özellikle doğru orantılıdır. Konuşulanların eşlerinin evlilik yaşı 25-29 yaş ile 30-34 yaş grubunda yığılım gösteriyor. Erkekler aile ve evlilik kurumu içine daha ileri yaşta dahil olmuşlar. Bir diğer dikkat çeken durum da kadınlarda 15-19 yaş arasında evliliğin olmasına karşın, erkeklerde bu yaşlarda evlenene rastlanmaması. Buna karşılık, erkeklerden 2 kişi 35-39 yaş dilimi içinde evlenmiştir. Kadınlar ve erkekler arasında evlilik yaşları konusundaki bu farklılığın üniversite mezunu kadınlar için de geçerli olması dikkat çekici

ve toplumun kadınları bir an önce evlenmeye koşullandırdığı gerçeğini doğrular niteliktedir.

Tablo A-3'de de görüleceği gibi konuşulanlardan 27 kişinin 1 çocuğu var. En fazla çocuk sayısı üç olup, o da yalnızca tek kişide gürülüyor. Eğitimli kadınların, bir yandan çocukların bakımı, eğitimi gibi konuları fazlaca önemsiyor oluşları, diğer yandan da kendi yaşamlarında daha çok renk ve seçenek istiyor oluşları, onları çocuk sayısı konusunda sınırlı olmaya koşulluyor; ayrıca bu kadınların doğurganlıklarını görece denetleyebilme bilgi ve becerisini edinmiş olmaları da çocuk sayısını istedikleri düzeyde tutabilmelerini sağlıyor denebilir.

Tablo A-4'de görülen, konuşulanların doğum yeri ile ilgili bilgiler bize İstanbul'da yaşayan bu kadınlardan 20'sinin İstanbul dışı doğumlu olduğunu gösteriyor. Bu da Türkiye'nin hemen hemen her ilinden İstanbul'a yoğun göçün gerçekleşmiş ve gerçekleşiyor oluşu ile rahatlıkla açıklanabilir.

Konuşulan kadınların Tablo A-5'de de görüleceği üzere meslekleri konusunda çeşitlilik dikkati çekmektedir. Öğretmen, Mühendis, Avukat, Doktor, Gazeteci, Antrenör, Psikolog bir çok meslekten kadınla görüşme gerçekleştirilmiştir. Ancak görüşülenlerin meslekleri tablosunda 12 kişi ile öğretmenlerin çoğunlukta oluşu dikkate değerdir. Bu öğretmen kategorisi içine ayırım yapılmadan ilk ve ortadüzey eğitim kurumunda öğretmenlik yapan bütün öğretmenler dahil edilmiştir. Zaten görüşülen kişilerin eğilimleri de kendilerinin hangi alanda öğretmen olduklarını belirtmeyip, genel olarak öğretmen şeklinde ifade etme yönündedir. Toplumda kadınlar için hele evli ve çocuklu kadınlar için öğretmenliğin ideal bir kadın mesleği olarak görülüp, kadınların öğretmenliğe yönlendirilmesi bizim araştırmamızda da belirgin bir biçimde görülmektedir. Öğretmen olan kadınların bir çoğu mezun oldukları bölümlerin kendilerine başka işler yapabilme şansını da tanınmasına karşın öğretmen olmayı yeğlemişlerdir. Çünkü öğretmenlik görece daha az rekabet ve daha esnek çalışma koşulları sağlayan bir meslektir. Evli ve çocuklu kadınların da ev ve çocuk sorumluluğunun yanı sıra ancak görece daha rahat olan mesleklerde çalışmalarını kaçınılmazdır.

EVLİLİK ÖNCESİ YAŞAMLA İLGİLİ BİLGİLER

Konuşulan kadınların büyük çoğunluğu Tablo B-1'de görüleceği üzere evlenmeden önce aileleriyle birlikte, 3'ü, yalnız, 4'ü ise arkadaşlarıyla birlikte oturuyorlarmış. Toplumda ideal olarak gösterilen yerleşim biçimi patrilocal'dir. Kadınlar mümkün olduğunca baba evinden koca evine sevk edilmek istenirler. Ancak günümüzde kadınlar için diğer bütün sınırlandırılmalar gibi ikametgah yerinin başkaları tarafından belirlenmesi konusu da aşılmaya başlanmıştır. Kadınlar evlenmeden önce çoğunlukla aileleriyle birlikte oturuyor olmalarına karşın kendilerine ait ev işlerini çoğunlukla

kendileri yapıyor. Tablo B-27'de görüleceği üzere kadınlardan 14'ü ev işlerini kendisi, 8 kadın ise annesi ve kendisi birlikte yapıyorlar. Ayrıca 11 kişinin de ev işlerini kim yapıyordu sorusuna "annem" yanıtını vermesi ilginçtir. Ev işlerini yapan başka bir ebeveyne ise rastlanmamıştır. Ev işlerine ayırdıkları süreye baktığımızda 10 kadının evlenmeden önce ev işine hiç zaman ayırmamış olması dikkat çekicidir. Anlaşılan bu kadınlar "anne konforunu" yaşamışlar. Ev işlerine zaman ayıran kadınlardan ise 3 kişi "gerektiği kadar" zaman ayırdıklarını söylerken 1 kişi üç saat, 3 kişi 3 saat, 8 kişi 2 saat, 7 kişi 1 saat, 3 kişi ise ½ saat zaman ayırdıklarını ifade etmiştir.

Konuşulanların evlilik öncesi ile evlilik sonrası iş yaşamlarında da farklılık görülmekte. Tablo B-4'de görüldüğü gibi kadınların 10'u evlenmeden önce başka iş yapıyorlarmış. Konuşulanlardan 7'sinin de çalışmıyor oluşları, kadınların evlilikten sonra çalışma eğilimlerinin arttığı yönünde bir işaret veriyor gibi görünse de işin aslı öyle değildir. Kadınlar, Üniversitenin hemen ardından evlenmişler; evlilik öncesini öğrenci olarak geçirmiş olduklarından henüz iş yaşamına atılacak zaman bulamamışlardır.

Tablo B-6'da görüleceği gibi kadınlar, evlilik öncesinde büyük oranda çeşitli etkinlikler içinde yer alıyorlar. Almayanların da almama nedenleri zamansızlık, anne-babanın engel oluşu, çevresinin olmayışı ve ev işi yapıyor olması. Bir etkinlik içinde yer alanlar çoğunlukla sosyo-kültürel etkinlikler içinde yer alıyorlar ve 3 kadın da birden fazla etkinlik içinde yer alıyor. Bu nedenle Tablo B-6b'de görüldüğü gibi etkinlik sayısı toplamı 24 olarak görülmüyor. En çok sosya-kültürel etkinlikler gerçekleştirilirken, 6 kişi dernek çalışması, 4 kişi başta yabancı dil olmak üzere beceri kursları, 2 kişi sendikal çalışma, 1 kişi ise siyasi etkinlik içinde yer alıyor.

Tablo B-7'de görülen ise, kadınların 29 kişi ile evlenmeden önce geleceğe ilişkin çeşitli planlarının olduğu. Bu planların sıralaması şöyle: 9 kişi Mesleğinde iyi olmayı, yine 9 kişi kariyer yapmayı, 5 kişi evlenmeyi, 4 kişi yurtdışına gitmeyi, 3 kişi çocuklarını iyi yetiştirmeyi, 2 kişi de iyi, rahat bir yaşam sürmeyi planlıyor. "Bu Planları Gerçekleştirdiniz mi?" sorusuna 6 kişi "evet" yanıtını verirken 13 kişi "hayır", 10 kişi ise "kısmen" yanıtını veriyor. Planlarını gerçekleştirilemeyenlerin gerçekleştirilmeme nedenleri olarak 6 kişinin "Evlendiğim için", 3 kişinin "Ekonomik nedenlerle", 2 kişinin "yasal engellerden" 1 kişinin "Çocuk doğurduğum için" 1 kişinin de "Ailem engel oldu" yanıtını vermesi, kadınların planlarını gerçekleştirilebilmelerinin önündeki engelleri açıklaması açısından çarpıcıdır.

EVLİLİK VE SONRASI YAŞAMA İLİŞKİN BİLGİLER

Konuşulan kadınların Tablo C-1'de görüleceği gibi 16'sı evliliklerini, planlanmış ve iyi bir zamanlama ile yapılmış bir evlilik olarak görürken

17'si böyle görmüyor. 2 kişi ise bu soruya "kısmen" yanıtını veriyor. Evliliklerini planlanmış ve zamanlaması iyi değildi diye düşünmelerinin ya da kısmen böyle görmelerinin nedenlerini 6 kadın "Evlilik için erken bir yaşdı" diyerek belirtirken, 4 kadın "Her şey çok ani oldu" diyor. 3 kişi ise yapmak istediği başka şeyler olduğunu belirtiyor. 2 kişi eşini yeterince tanımadığını belirtirken 1 kişi de eşinin evlendiklerinde askerliğini yapmamış olmasını neden olarak gösteriyor. 3 kadın ise bu konuda yanıt vermiyor.

Konuşulan kadınların eşlerinin mesleklerinde de çeşitlilik görülüyor. Birinci sırada 9 kişiyle mühendis kocalar yer alıyor. (Tablo C-2) Mühendisleri 3 kişi ile öğretmenler izliyor. Kadınların kendileri gibi bütün eşler de üniversite mezunu.

15 eş evlendikten sonra işden ayrılmış. Ayrılma nedenlerinin başında ekonomik tatminsizlik geliyor (Tablo C-3). İşden ayrılan diğer eşlerin ayrılık nedenleri ise şöyle sıralanıyor: "İşyeri yönetimi ile anlaşamadı", "Cam çalışmak istemedi", "Kendi işini kurmak için", "İşyeri kapandığı için", "Askerlik nedeni ile" ve "Politik nedenler ile" görüldüğü gibi erkeklerin iş değiştirmeleri evlilikle doğrudan ilişkili olmayan nedenlere dayanıyor. Oysa kadınların işden ayrılma nedenlerine baktığımızda bunda evli oluşlarının büyük payı olduğu dikkat çekiyor. İş yaşamına evlendikten sonra ara veren 15 kadından 12'si çocuk doğurduğu için işlerine ara vermişler. 2'si işden çıkarıldığı, yalnızca biri iş değiştirmek için, işlerinden ayrılmışlar (Tablo C-4 ve Tablo C-4a). İşlerine ara veren 8 kadın bir yıldan az bir süre ara verirken, biri 1 yıl, ikisi 2 yıl yine 2 kişi 5 yıl işine ara vermiş. Birer kişinin de 3 ve 4 yıl işlerine ara verdiği görülüyor (Tablo C-4c).

"Kim daha çok kazanıyor?" sorusuna verilen yanıtlar ise kadınların erkeklere oranla daha az gelir getiren işlerde çalıştıklarını ortaya koyuyor. Tablo C-5'de görüldüğü gibi konuşulandan 22 kişinin eşi kendisinden daha çok para kazanıyor. 8 kadın eşinden daha çok kazanırken 2'sinin gelirleri eşit.

"Evlendikten sonra eşinizin statüsünde bir değişiklik oldu mu?" Sorusuna ise 19 kadın "evet" yanıtını verirken, 16'sı "hayır" demiş. Eşlerin statü değişiklikleri ise şöyle gerçekleşmiş: 14 eş mesleğinde kariyer yaparken, kendi işini kurmuş. 1 eş sınıf atlarken 1 eş de daha geri düzeyde çalışmaya başlamış. (Tablo C-6, Tablo C-6a)

KONUŞULAN KİŞİNİN GÜNDELİK YAŞAMINA İLİŞKİN BİLGİLER

Bu bölümdeki sorulara alınan yanıtlar, ev işi ve çocuk bakımının yükünün büyük oranda kadınların sırtında olduğunu gösteriyor. Ayrıca bu bölümün ve bundan sonraki bölümün sorularının kadınların en çok yanıt ver-

mekte zorlandıkları sorular olduğu gerek görüşme yapılırken gerekse, anket formlarının dökümü sırasında gözlenen bir durum. Bunun nedeni bu soruların kadınların kendi özel yaşamlarındaki sorunlar, mutsuzluklar, düş kırıklıkları ya da “çok özel” diye değerlendirdikleri yaşam kesitleriyle yüzleşmelerini gerektirmesi. Kadınlar, kendileri için bile yeterince net olmayan (en azından tavır düzeyinde) durumlarını üçüncü bir kişiye ifade etmekte zorlanıyor. Bir başka yaklaşım da, kişinin yaşadıklarına olumlayarak sahip çıkma dürtüsü ile durumlarını ussallaştırıp kaçamak yanıtlar vermeleri ya da olanı olduğu gibi değil, olmasını istedikleri gibi yansıtmaya çalışmaları. Yani “özel olan politiktir” bilinciyle değil, yaşadıklarını tek tek kendi sorunları ya da sorumlulukları imiş gibi değerlendiriyor oluşlarından kaynaklanan bir çekingenlikle konuya yaklaşımları. Bir diğer nokta da kadınların kendilerini teorik olarak genelde erkeklerle, özelde ise eşleriyle eşit konumda görüyor olmaları ve bu önyargı ile gündelik yaşamda karşılaştıkları ayrımcılıkların ya da haksızlıkların farkına bile varmamış olmaları. Örneğin kendini eşi ile ve diğer bütün erkeklerle eşit gören kadının, iş dışındaki bütün zamanını ev işi ve çocuk bakımına ayırıyor olması, bunun yanında boş zaman bulamadığı için istediği etkinliğe katılamaması, onun en azından aile içindeki yükü paylaşma konusunda, eşile eşit hak ve olanaklara sahip olmadığı görüşünü b-e-nimsemesine neden olmuyor. Ya da böyle bir bilincin yaratacağı sonuçlardan çekindiği için, bu durumu örtbas etmeyi tercih ediyor ve dile getirmiyor.

Tablo D-1’de de görüleceği gibi “Çocukların bakımı kime ait sorusuna” 15 kadın “anneye” yanıtını veriyor. Çocukların bakımının yalnızca babaya ait olduğu aile görülmezken, 9 ailede çocukların bakımı ana ve baba tarafından ortak üstlenilmiş. 8 ailede ise çocukların bakımını anne, babaanne ile ya da anneanne ile birlikte üstlenmiş. Konuşulanlardan iki kişi ise bu soruyu yanıtsız bırakmış. Çocukların bakımını üstlenen anne, çocukların bakımına ve ev işlerine ayırdığı sürelerle ilgili şu bilgileri veriyor. 7 kadın günde 2 saatini ayırdığını söylerken 6 kişi 3, 6 kişi de 4 saatini ayırdığını söylüyor. 4 kadın 6 saatini ayırdığını belirtirken, 2 kadın da 5 saatini ayırdığını belirtiyor. Ev işi ve çocukların bakımı ise 6 kadının bütün akşamlarını alıyor. 1 kadın, “ev işleri ve çocuk bakımı bütün günümü alıyor” derken, 1 kadın da bu işlere hiç vakit ayıramadığını söylüyor. 1 kadın ise “gerektiği kadar” şeklinde sürenin belli olmadığı bir yanıt veriyor.

Baba ve eş konumundaki erkeğin çocukların bakımı ve ev işlerine ayırdığı zamanla ilgili şu bilgileri ediniyoruz: 13 baba ve eş bu işlere hiç zaman ayırmazken 9’u 1’er saat ayırıyor. 5 kişi 3’er saat, 1 kişi 2 saat ayırırken, 2 eş, “fırsat buldukça” bu işlere zaman ayırıyor. Ayrıca 2 baba ve eşin de ½ saat ve “mecbur kaldıkça” bu işlere zaman ayırdığını öğreniyoruz. Konuşulan kadınlardan 2’si ise bu soruya yanıt vermek istememiştir. (Tablo D-3).

Tablo D-4'den izlenebildiği gibi kadınların kendilerine ayırdıkları süreler çeşitlilik gösteriyor. 9 kadın kendine hiç zaman ayıramadığını söylerken, 9 kadın da hafta da 10 saatini kendine ayırdığını belirtiyor. 4 kadın kendine çok az zaman ayırabildiğinden yakınırken, 1 kadın "iş dışındaki tüm zamanımı kendime ayırıyorum" diyor.

Tablo D-5, konuşulan 35 kadından 30'unun "Yetişemiyorum, yapmak istediklerimi yapamıyorum" şeklinde yakındıklarını gösteriyor. Ancak kadınlar iş dışında sosyo-kültürel etkinlik içinde de yer almayı sürdürüyorlar. 35 kadın içinde 18 kadın çeşitli etkinlikler içinde yer alırken 17'si bu etkinlikler içinde yer almamalarının tek nedeni olarak zamansızlığı gösteriyorlar (Tablo D-6, D6a).

Tablo D-7 ise konuşulanların eşlerinin herhangi bir etkinlik içinde yer alıp almadığını gösteriyor. 17 eş çeşitli etkinlikler içinde yer alırken, 16'sı yer almıyor.

DOĞUM SONRASINA İLİŞKİN BİLGİLER

Bu bölümün soruları genellikle açık uçlu sorulardır. Bu sorulara verilen yanıtlar mümkün olduğunca, kategorize edilmemeye, olduğu gibi yanıtılmaya çalışılmış, kategorize edilen yanıtların ise anlam değişikliği yaratacak şekilde kategorize edilmemesine özen gösterilmiştir. Dolayısıyla çok sütunlu tablolardan oluşan bir bölüm karşımıza çıkmıştır. Konuşulan kadınların kendilerini nasıl görüp nasıl değerlendirdikleri, bu görüş ve değerlendirmelerini ifade ederken kullandıkları sözcüklerle ve kurdukları cümlelerin yapısıyla yakından ilişkili olduğu için, kimi yanıtlar aynen formda yazıldığı gibi aktarılmıştır. Geleneksel toplumlar çocukların, doğup, büyüme hatta ölümünün bütün sorumluluğunu annelere yüklerken, çocuklar konusunda yetkili ve etkili olma ayrıcalığını da babalara bağışlamışlardır. Türkiye'de de durum bundan pek farklı değildir. Her ne kadar toplum, çocuklar ile ilgili sorumluluk ve yetkiyi baba ve annenin ortaklaştıkları bir sisteme doğru evrimleştiriyorsa da; annenin çocuk bakıcısı, babanın ise çocuk terbiyecisi konumu halen bütün yaygınlığı ile sürmektedir.

Bu bölümün ilk sorusu olan "Çocuğun doğumu anne ve babayı hangi düzeyde etkiliyor?"un yanıtları bir hayli çarpıcıdır. Konuşulanlardan 20 kadın annenin çok fazla, babanın çok az etkilendiğini düşünürken, 10 kadın her iki ebeveynin de eşit düzeyde etkilendiğini düşünüyor. 4 kadın ise Annenin çok fazla babanın hiç etkilenmediğini düşünürken, konuşulanlardan bir kişi ise, çocuğun doğumunun anne babasının yaşamını olumsuz yönde etkilemediğini belirtme gereğini duymuş.

Kadınlar çocukların doğumunun kendi yaşamlarını bir şekilde etkilediğini biliyorlar. Ancak etkilenen şeylerin değeri ile, kendi çocuklarının

kendileri için değerlerini karşılaştırıp bu etkilenme işinin hiç de önemli olmadığını ya da olumsuz yönde etkilenmediklerini düşünüyorlar.

27 kadın çocukların doğumundan sonra vazgeçtiği şeyler olduğunu söylerken, 8 kadın çocuk doğurduktan sonra yapmaktan vazgeçtiği şey olmadığını düşünüyor. Yapmaktan vazgeçilen şeylerin başında sosyo-kültürel etkinlikler yer alırken, 4 kadın eğitimini ertelemiş, 4 kadın gezmeye gidememiş. Kadınlardan 3'ü çalışmayı ertelerken, 3'ü de kendine zaman ayıramamaktan şikayetçi. (Tablo E-3a) Kadınlar vazgeçişlerinin sorumlusu olarak ilk sırada bebeğin bakımını ve ekonomik sorunları görüyorlar. 3 kadın vazgeçişlerinden kendini sorumlu tutarken, 3'ü de eşini sorumlu tutuyor. (Tablo E-3b).

Çocukların doğumundan sonra kadınlar büyük oranda, ideallerinden vazgeçmek zorunda kalırken eşler, yani babalar arasında vazgeçişler çok daha az oluyor; bizim çalışmamızda vazgeçen kadınlar vazgeçen erkeklerin üç katı. Ayrıca kadınlar eğitimleri, sağlıklarıyla ilgilenme ya da sosyal etkinlikler gibi önemli ve yaşamsal isteklerinden vazgeçerken, erkekler ise hızlı araba kullanma, evde sigara içmek gibi keyfi olan alışkanlıklarından vazgeçmişlerdir. (Tablo E-4, E-4a).

Kadınlardan 33'ü doğumdan sonra hiç psikiyatriste gittiniz mi?" sorusuna "hayır" yanıtını verirken yalnızca iki kadın psikiyatriste gittiklerini ifade etmiş. Ancak Gitmeyi düşünenler daha fazla. 9 kadın doğumdan sonra bir psikiyatriste gitmeyi düşünmüş. Psikiyatriste gitmeyi düşünme nedenleri ise, şöyle: 3 kadın "Çok bunalmıştım" derken, birer kişi "iletişim kurmakta zorlanıyorum", "Doğum sonrası depresyon", "kendimi yalnız ve çaresiz hissediyordum", "yaşadıklarımı çözümleyebilmek için" şeklinde yanıtlar veriyorlar. (Tablo E-5, E-5a, E-5b).

25 kadın doğum sonrası ruhsal ve zihinsel yapısında bir değişim olduğunu söylerken, 8 kadın olmadığını belirtiyor, 2 kadın ise bu soruyu yanıtlamıyor. Bu değişiklik Tablo E-6a'da görüldüğü gibi bazı kadınlar tarafından olumlu olarak değerlendirilirken, kimi kadınlar ise sonuç itibarı ile ruhsal ve zihinsel yapılarının olumsuz yönde etkilendiğini belirtiyor.

Tablo E-7'de önemli bir soruya görüşülenlerin verdikleri yanıtlar yer alıyor. Bu soru "çocuk doğurmanın kadınlar için anlamı nedir?" sorusudur. Konuşulanlar çocuk doğurmalarının kendileri için anlamını kendi anlatımları ile dile getirmeye çalışıyorlar. Bu sorunun yanıtları da kategorize edilmesi güç yanıtlar. O nedenle tablolar yanıtların özgünlüğü mümkün olduğunca korunarak oluşturulmuştur. En genel anlamda yanıtların iki yönde olduğu söylenebilir. Birincisi "Harika bir şey" veya "Bir insanın yaşamasına neden olmak çok güzel ve gurur verici" gibi ifadelerle çocuk doğurmayı tümüyle olumluyan kavrayış; ikincisi ise, "Özgürlüğün kısıtlanması" gibi

çocuk doğurmanın güç yanlarını vurgulayan anlayış. Kadınların çoğu tarafından çocuk doğurmanın olumlanmasına karşın, çocuk doğurmanın yalnızca kadının ödediği bir bedeli olduğuna inanan kadınlar ise 27 kişi ile çoğunlukta. Bu bedeller; 13 yanıtla başta “Fiziksel olarak yıpranma” olmak üzere “Ruhsal yıpranma”, “Özgürlük kısıtlanması”, “Vaktinin tamamının çocuğa ayrılması”, “Yaşamdan özveride bulunmak”, “Mesleki ve özel yaşamın kısıtlanması” şeklinde sıralanıyor. (Tablo E-8, E-9).

Konuşulan kadınların büyük çoğunluğu (27 kadın) evlenmeden önce kendilerini erkeklerle eşit konumda gördüklerini ifade ediyorlar. Neden eşit konumda gördüklerini ise şöyle açıklıyorlar: 9 kadın “Bir erkekten eksik olduğumu düşünmüyorum” derken, 6 kadın yaşamdan erkeklerle eşit oranda yararlandığını öne sürüyor. 5 kişi genel olarak kadın ile erkek arasında bir fark olmadığına inanıyor; 1 kadın “bu soruyu düşünmeyi bile çağdışı buluyorum” diyor. Konuşululardan bir kadın ise “Evli olmadığım için” yanıtını vererek evliliğin eşitsizliği artırdığına ve görünür kıldığına ilişkin bir düşünce gönderme yapıyor.

Konuşulan kadınların çoğu kendilerini toplumdaki erkeklerle eşit konumda görmelerine karşılık daha az sayıda kadın, kendilerini eşleriyle eşit hak ve olanaklara sahip sayıyor. 35 kadından 18’i kendini eşiyile eşit hak ve olanaklara sahip görürken, 16 kadın bunun böyle olmadığını söylüyor. Kendilerini eşleriyle eşit görenler “Bunu neye dayanarak söylüyorsunuz?” sorusuna ise çoğunlukla “kendi yaşamıma” yanıtını veriyor. Yaşamına dayanarak eşit olduğunu düşünenlerin yaşamında önemli bir yer tutan çocukların bakımı ve ev işi konusuna ya da kendine ayırdığı zaman diliminin durumuna veya, iş dışındaki etkinliklerine baktığımızda hiç de eşiyile eşit konumda olmadığını görüyoruz. “Eşitiz” söylemi büyük bir olasılıkla içinde buldukları çevrede eşitliğin olumlanmasının ve konuşulanların, eşitliği kuramsal düzeyde kavrayıp kabul ettiklerinin, gündelik yaşamda ise pek de sorgulamadıklarının bir göstergesi oluyor. (Tablo E-10, E-10a)

Kendilerini eşleriyle eşit konumda görmeyen kadınlar bu eşitsizliğin giderilmesi için çok önemli eşitsizlik hallerinin ve alanlarının ortadan kalkmasını istiyorlar. 7 kişi toplumun kurallarının değişmesi gerektiğini düşünürken, 4 kadın toplumun eğitilmesi gerektiğini söylüyor. 2 kişi “Erkek çocuk doğuran kadınların artık farklı bir kafa yapısına sahip olması gerekir” derken, yine 2 kişi erkeklerin eğitilmesi gerektiğini düşünüyor. Birer kişinin söylediği diğer olmasını istediklerinden birkaçı ise şöyle: “Kadınların her düzeyde özgürlük ve eşitlik mücadelesi vermesi gerekir.”, “Fazla çocuk doğurup eşitsizliği büyütmemek gerekir. Ev işi, çocuk bakımı gibi işler kadının işi olmaktan çıkarılmalı. vs.

SONUC

Sonuç olarak söylenebilecek şeylerin başında çocuk bakımının ve ev işinin kadınların asli görevi olduğu gerçeği eğitilmiş ve meslek sahibi kadınlar için de geçerli. Erkeklerle kadınların yaşam tarzları arasında çok belirgin farklılıklar var. Kadınların büyük bir özveri ile didinerek elde ettikleri haklar, erkekler için doğal haklar olarak zaten sahip oldukları şeyler. Meslek sahibi ve eğitilmiş kadın, gücünün büyük bir bölümünü halâ ev işi ve çocuk bakımı -buna kocanın bakımını da ekleyebiliriz- konusuna ayırıyor. Bu işler ve çocuk arasında bunalan kadınlar kendilerini stresli, fiziken ve ruhen yorgun hissediyorlar.

Okumuş yazmış Buşra, belki teknolojik gelişimin etkisiyle daha az ev işi yapıyor. Daha eğitilmiş olduğu için dışarıyla ilişkisi daha uzaklara ulaşabiliyor, çalıştığı ve para kazandığı için kendisi için, ya da istediği biri için birşeyler satın alabiliyor. Meslek sahibi biri olarak toplumsal statüsü ona saygı duyulmasını gerektirebiliyor. Ancak tıpkı annesi gibi ev işlerini büyük oranda tek başına o yapıyor, çocuğun bakımı yine kendine ait. Dışarıya çıkabiliyor ama aile kurumunu dışarıda temsil etme yetkisi yalnızca ve yalnızca aile reisi olan kocasının hakkı. Saygı duyulan bir mesleği var. Ancak, bu mesleğini uygularken karşı cinsten meslekdaşları, ya da yalnızca kadın olmamanın ötesinde bir niteliğe sahip olmayan erkekler tarafından rahatlıkla taciz edilebiliyor. Yani, Henriette Lerner'in dediği gibi "Tanımları ve gerçekleri iktidarda olanlar belirliyor."

KONUŞULAN İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER

Tablo A-1

Konuşulanan Yaşı	Sayı
25-29	8
30-34	14
35-39	6
40-44	4
45-49	2
50-54	--
55-59	1
TOPLAM	35

Tablo A-2

Konuşulanan Evlenme Yaşı	Sayı
15-19	2
20-24	15
25-29	15
30-34	3
TOPLAM	35

Tablo A-3

Konuşulanan Eşinin Evlenme Yaşı	Sayı
20-24	6
25-29	17
30-34	10
35-39	2
TOPLAM	35

Tablo A-4

Kaç Çocuğu Var	Sayı
1	27
2	7
3	1
TOPLAM	35

Tablo A-5

Konuşulann Doğum Yeri	Sayı
İstanbul	13
İzmir	2
Ankara	5
Antalya	1
Erzurum	1
Erzincan	1
Düzce	1
Bulancak	1
Samsun	1
Sivas	1
Rize	1
Malatya	1
Manisa	1
Yozgat	1
Yugoslavya	1
İğdir	1
Belli değil	2
TOPLAM	35

Tablo A-6

Konuşulann Mesleği	Sayı
Öğretmen	12
Mühendis	5
Avukat	2
Doktor	2
Gazeteci	2
Bankacı	1
Hemşire	1
Mimar	1
Tekniker	1
Okutman	1
Antrenör	1
Psikolog	1
Sekreter	1
Yönetici	2
Görsel Yönetmen	1
Ev Kadını	1
TOPLAM	35

EVLİLİK ÖNCESİ YAŞAMLA İLGİLİ BİLGİLER

Tablo B-1

Kon. Evlenmeden Önce Kiminle Oturuyordu	Sayı
Ailesiyle	28
Yalnız	3
Arkadaşlarıyla	4
TOPLAM	35

Tablo B-2

Evlenmeden Önce Ev İşlerini Kim Yapıyordu?	Sayı
Annesi	11
Annesi ve kendisi	8
Kendim	14
Yardımcı	2
TOPLAM	35

Tablo B-3

Ev İşlerine Günde Kaç Saat Ayırıyordunuz?	Sayı
½ Saat	3
1 Saat	7
2 "	8
3 "	3
4 "	-
5 "	1
Gerektiği kadar	3
Hiç	10
TOPLAM	35

Tablo B-4

Evlenmeden Önce Aynı İşi mi Yapıyordu?	Sayı
Evet	18
Hayır	10
Çalışmıyordu	7
TOPLAM	35

Tablo B-5

Çalıştığınız İş Yapmak İsteddiğiniz İş Miydi?	Sayı
Evet	15
Hayır	13
Çalışmıyordu	7
TOPLAM	35

Tablo B-6

Katıldığınız Bir Sosyal-Kül. Faaliyet Var mıydı?	Sayı
Evet	21
Hayır	14
TOPLAM	35

Tablo B-6a

Hayırsa Neden Katılmıyordunuz?	Sayı
Zamanım yoktu	9
Annem-babam engel Oluyordu	3
Çevrem yoktu	1
Ev işi yapıyordum	2
TOPLAM	15

Tablo B-6b

Eyetseniz Ne Tür Faaliyetler?	Sayı
Siyasi	1
Dernek çalışması	6
Sendika	2
Sosyo-Kül. etkinlikler	12
Kurs	4
TOPLAM	24

Tablo B-7

Geleceğe İlişkin Planların Varmıydı?	Sayı
Evet	29
Hayır	6
TOPLAM	35

Tablo B-7a

Evet İse Planları Nelerdi?	Sayı
Mesleğinde iyi olmak	9
Kariyer yapmak	9
Evlenmek	5
İyi, rahat bir yaşam sürmek	4
Yurtdışına gitmek	4
Çocuklarını iyi yetiştirmek	3
TOPLAM	32

Tablo B-7b

Bu Planları gerçekleştirebildi mi?	Sayı
Evet	6
Hayır	13
Kısmen	10
TOPLAM	29

Tablo B-7c

Planlarını Neden Gerçekleştiremedi?	Sayı
Ailem engel oldu	1
Ekonomik nedenlerle	3
Evlendiğim için	6
Ev işi yapmak zorunda olduğum için	1
Yasal engellerden	2
Çocuk doğurduğum için	1
Çevremi değiştirdiğim için	1
TOPLAM	15

EVLİLİK SONRASI YAŞAMA İLİŞKİN BİLGİLER

Tablo C-1

Planlanmış Ve Zamanlaması	Sayı
İyi Bir Evlilik Miydi?	
Evet	16
Hayır	17
Kısmen	2
TOPLAM	35

Tablo C-1a

Hayır ve Kısmen İse Neden?	Sayı
Evlilik için erken bir yaşdı	6
Yapmak istediğim başka şeyler vardı	3
Herşey çok ani oldu	4
Eşimi iyi tanıımıyordum	2
Eşim askerliğini daha yapmamıştı	1
Cevap yok	3
TOPLAM	19

Tablo C-2

Eşiniz Ne İş Yapıyor?	Sayı
Öğretmen	3
Mühendis	9
Gazeteci	1
Karikatürist	1
Devlet Memuru	2
Doktor	1
Özel Sek. Yönetici	3
Serbest Meslek	2
Öğretim Üyesi	2
Avukat	2
İmalatçı	1
Tüccar	2
Tercüman	1
Kurye	1
Müzişyen	1
Astsubay	1
Muhasebeci	2
TOPLAM	35

Tablo C-3

Eşi Evlendikten Sonra	
Hiç İsten Ayrıldı mı?	Sayı
Evet	15
Hayır	20
TOPLAM	35

Tablo C-3a

Evet İse Neden?	Sayı
İşyeri yönetimi ile anlaşamadı	3
Canı çalışmak istemedi	2
Kendi işini kurmak için	2
Ekonomik tatminsizlik	4
İşyeri kapandığı için	1
Askerlik nedeni ile	1
Politik nedenlerden	1
Belli değil	1
TOPLAM	15

Tablo C-4

Şu an Çalışıyor musunuz?	Sayı
Evet	33
Hayır	2
TOPLAM	35

Tablo C-4a

Evet İse İş Yaşamına	
Hiç Ara Verdiniz Mi?	Sayı
Evet	15
Hayır	13
Belli değil	4
TOPLAM	33

Tablo C-4b

Evet İse Neden?	Sayı
Çocuk doğurduğu için	12
İşden çıkarıldı	2
İş değiştirmek için	1
TOPLAM	14

Tablo C-4c

Ne Kadar Süre Ara Verdiniz?	Sayı
0-10 ay	8
1 yıl	1
2 "	2
3 "	1
4 "	1
5 "	2
TOPLAM	15

Tablo C-5

Kim Daha Çok Kazanıyor?	Sayı
Eşim	22
Kendim	8
Eşit	2
Cevap Yok	3
TOPLAM	35

Tablo C-6

Evlendikten Sonra Eşinizin Statüsünde Değişiklik Oldu Mu?	Sayı
Evet	19
Hayır	16
TOPLAM	35

Tablo C-6a

Evet İse Nasıl Bir Değişiklik?	Sayı
Sınıf atladı	1
Mesleğinde kariyer yaptı	14
Kendi işini kurdu	2
Daha geri düzeyde çalıştı	1
Cevap yok	1
TOPLAM	19

KONUŞULAN KİŞİNİN GÜNDELİK YAŞAMINA İLİŞKİN BİLGİLER

Tablo D-1

Cocukların Bakımı Kime Ait?	Sayı
Anneye	15
Babaya	—
Anneye ve Babaya	9
Çocukların kendisine	1
Babaanneye ve Anneye	2
Anneanneye ve Anneye	6
Cevap yok	2
TOPLAM	35

Tablo D-2

Ev İşine ve Çocukların Bakımına Günde Kaç Saat Ayırıyor?	Sayı
1 Saat	1
2 "	7
3 "	6
4 "	6
5 "	2
6 "	4
Gerektiği kadar	1
Bütün akşamlarımı	6
Bütün günümü	1
Hiç	1
TOPLAM	35

Tablo D-3

Eşiniz Bu İşlere Günde Kaç Saat Ayırıyor?	Sayı
½ Saat	1
1 "	9
2 "	1
3 "	5
Fırsat buldukça	2
Mecbur Kaldıkça	1
Hiç	13
Cevap Yok	2
TOPLAM	35

Tablo D-4

Haftada Kaç Saatinizi Kendinize Ayırabiliyorsunuz?	Sayı
2 Saat	2
3-4 Saat	3
6-7 Saat	1
8 Saat	1
10 Saat	9
İş dışındaki tüm yaktımı	1
Yalnızca pazar günlerini	1
Yalnızca cumartesi günlerini	1
Haftasonunu	1
İstedğim kadar	1
Hiç	9
Çokaz	4
Bilmiyor	1
TOPLAM	35

Tablo D-5

“Yetişemiyorum, Yapmak İstediklerimi Yapamıyorum” Şeklinde Yakınlıklarınız Oluyor mu?	Sayı
Evet	30
Hayır	3
Bazen	1
Cevap Yok	1
TOPLAM	35

Tablo D-6

İş Dışında Herhangi Bir Sosyal Kültürel Faaliyetiniz var mı?	Sayı
Evet	18
Hayır	17
TOPLAM	35

Tablo D-6a

Hayır İse Neden?	Sayı
Vakit bulamıyorum	14
Cevap yok	3
TOPLAM	17

Tablo D-6b

Evet İse Ne Tür Faaliyetler?	Sayı
Dernek çalışmaları	5
Tiyatro sinema İzleme	4
Master yapıyorum	3
Gezi	1
İngilizce kursu	2
Mesleki seminerler	2
Spor	3
Klüp çalışması	2
TOPLAM	22

Tablo D-7

Eşiniz Herhangi Bir Faaliyet İçinde Yer Alıyor mu?	Sayı
Evet	17
Hayır	16
Cevap Yok	2
TOPLAM	35

Tablo D-7a

Evet İse Ne Tür Faaliyetler?	Sayı
Tiyatro-Sinema	4
Spor	5
Dernek çalışması	3
Seminer iş toplantısı	1
Sendika	1
Politika	1
Lions klüp	1
Müzik çalışması	1
Kahve	1
Belli değil	2
TOPLAM	17

DOĞUM SONRASI YAŞAMA İLİŞKİN BİLGİLER**Tablo E-1**

Cocuğun Doğumu Anne ve Babasını Hangi Düzeyde Etkiliyor?	Sayı
Anne Baba Eşit	10
Annenin Çok Fazla Babanın Hiç	4
Annenin Çok Fazla Babanın Az	20
Olumsuz Etkilemiyor	1
TOPLAM	35

Tablo E-2

Cocukların Doğumu Sizin ve Eşinizin Yaşamını Nasıl Etkiledi?	Sayı
Beni sosyal yaşamdan uzaklaştırdı	8
İkimizi de sos. yaşamdan uzaklaştırdı	6
Daha fazla sorumluluk aldık	7
Özgürlüğüm kısıtlandı	3
Kendime ayırdığım zaman azaldı	3
İkimizin de yaşamını olumlu etkiledi	4
Benim yaşamımı olumlu etkiledi	2
Cevap yok	2
TOPLAM	35

Tablo E-3

Cocukların Doğumundan Sonra Yapmaktan Vazgeçtiğiniz Seyler Oldu mu?	Sayı
Evet	27
Hayır	8
TOPLAM	35

Tablo E-3a

Evet İse Neler?	Sayı
Sosyal faaliyetlerim kısıtlandı	15
Gezmeye gidemedim	4
Eğitimimi erteledim	4
Çalışmayı erteledim	3
Kendime zaman ayıramadım	3
Sağlığım ile ilgilenemedim	2
Kitap okuyamadım	2
Yalnız tatil yapamadım	1
Elişi yapamadım	1
TOPLAM	35

Tablo E-3b

Vazgeçmek Zorunda	
Kalmanızın Sorumlusu Kim?	Sayı
Kendim	3
Eşim	3
Bebegin bakımı	5
Ben, Eşim, Çocuğum	1
Ekonomik sorunlar	5
Ataerkil anlayışla organize olmuş toplum	2
Çocuk bakım yerlerinin yeterli olmayışı	2
Herşey	1
Hiçkimse	1
Cevap Yok	7
TOPLAM	30

Tablo E-4

Çocuğun Doğumundan Sonra Eşinizin Yapmaktan Vazgeçtiği Şeyler Oldu mu?	
Sayı	Sayı
Evet	9
Hayır	23
Bilmiyorum	1
Cevap Yok	2
TOPLAM	35

Tablo E-4a

Evet İse Neler?	Sayı
Sosyal yaşamı kısıtlandı	6
Hızlı araba kullanmaktan vazgeçti	1
Maça daha az gidiyor	1
Kendine zaman ayıramıyor	1
Evde sigara içmekten vazgeçti	1
TOPLAM	10

Tablo E-5

Doğumdan Sonra Hiç Psikiyatriste Gittiniz mi?	
Sayı	Sayı
Evet	2
Hayır	33
TOPLAM	35

Tablo E-5a

Hayır İşe Gitmeyi hiç Düşündünüz mü?	Sayı
Evet	9
Hayır	26
TOPLAM	35

Tablo E-5b

Evet İse Neden?	Sayı
Çocuğa yeterince zaman ayıramadığımı düşünüyordum	1
Çok bunalmıştım	3
İletişim kurmakta güçlük çekiyordum	1
Ruhsal ve bedensel yorgunluk	1
Doğum sonrası depresyon	1
Kendimi yalnız ve çaresiz hissediyordum	1
Yaşadıklarımı çözümleyebilmek için	1
TOPLAM	9

Tablo E-6

Doğum Sonrası Zihinsel ve Ruhsal Yapınızda Bir Değişim Oldu mu?	Sayı
Evet	25
Hayır	8
Cevap Yok	2
TOPLAM	35

Tablo E-6a

Evet İse Nasıl Bir Değişiklik?	Sayı
Kişiliğim olumlu yönde etkilendi	6
Daha sinirli oldum	6
Bocaladım	4
Kendimi yalnız hissettim	2
Kendimi kapana kısılmış gibi hissettim	2
Daha duygusal oldum	3
Unutkan oldum	2
Uykusuz ve yorgun hissediyordum	2
Sorumluluk sahibi biri oldum	1
TOPLAM	28

Tablo E-7

Sizce Çocuk Doğurmanın Bir Kadın İçin Anlamı Nedir?	Sayı
Bir insanın yaşamasına neden olmak çok güzel ve gurur verici	5
Sevilen biri ile ortak bir çocuk yaratmak	2
Annelik önemli bir meslek ve emekliliği yok	1
Annenin kendisi için değil çocuk için yaşaması	1
Annelik duygusunu tatmak	3
Yaşanı anlamlı ve güzel kılmak	2
Çok özel duygular	3
Olumlu olarak büyümek	1
Karşılık beklemeden sevmek	2
Kadının doğası ile uyum içinde olması	2
Hayatın bir mucizesi	1
Özgürlüğün kısıtlanması	2
Bir dürtüyü tatmin	2
Harika birşey	4
Cevap yok	3
Bilmiyorum	1
TOPLAM	35

Tablo E-7

Sizce Çocuk Doğurmanın Yalnızca Kadının Ödediği Bir Bedeli Var mı?	
	Sayı
Evet	27
Hayır	6
Cevap Yok	2
TOPLAM	35

Tablo E-8a

Evet İse Nedir?	Sayı
Fiziksel olarak yıpranma	13
Ruhsal olarak yıpranma	7
Özgürlüğün kısıtlanması	4
Yaşamdan özveride bulunmak	2
Vaktinin tamamının çocuğa ayrılması	3
Mesleki ve özel yaşamın kısıtlanması	1
Kadın olmanın anlamının sorgulanması	1
Olumlu bir bedel	2
Cevap yok	2
TOPLAM	35

Tablo E-9

Evlenmeden Önce Bir Kadın Olarak Kendinizi Erkeklerle Eşit Konumda Görüyormuydunuz?	
	Sayı
Evet	26
Hayır	8
Cevap Yok	1
TOPLAM	35

Tablo E-9a

Evet İse Neden?	Sayı
Bir erkekden eksik olduğumu düşünmüyordum	9
Yaşamdan eşit oranda faydalanıyordum	6
Kadın ile erkek arasında fark yok	5
Hayatı kolay sanıyordum	1
Evli olmadığım için	1
Bu soruyu düşünmeyi bile çağdışı buluyorum	1
Cevap yok	3
TOPLAM	26

Tablo E-10

Bir Kadın Olarak Siz Eşinizle Eşit Haklara Ve Olanaklara Sahip Misiniz?	Sayı
Evet	18
Hayır	16
Cevap Yok	1
TOPLAM	35

Tablo E-10a

Evet İse Bunu Neye Dayanarak Söylüyorsunuz?	Sayı
Kendi yaşamıma	10
Yasalar gereği eşitiz	1
Ekonomik gücüme	1
Maddi ve manevi olarak eşit hissediyorum	1
Eşimin düşüncelerine	1
Eşimle olan ilişkiye	2
Kendimi ve eşimi insan olarak gördüğüm için	1
Cevap yok	3
TOPLAM	20

Tablo E-10b

Hayır İse Eşitsizliğin Giderilmesi İçin Neler Yapılması Gerekir?	Sayı
Kadının kendi hayalini kurması ve buna ulaşması için uğraşması gerekir.	1
Erkek çocuk yetiştiren annelerin artık farklı bir kafa yapısına sahip olması gerekir.	2
Toplum kurallarının değişmesi gerekir.	7
Toplumun eğitilmesi gerekir.	4
Erkeklerin eğitilmesi gerekir.	2
Erkekler değişmeli	1
Sosyal adalet sağlanmalı	1
Dünya değişmeli	1
Ev işi, çocuk bakımı gibi işler kadın işleri olmaktan çıkarılmalı	1
Kadınların düşük ücretle çalışması engellenmeli	1
Kadınlar için iş koşullarının yeniden düzenlenmesi gerekir	1
Kadınların her düzeyde eşitlik ve özgürlük mücadelesi vermesi gerekir	1
Fazla Çocuk doğurup eşitsizliği büyütmemek gerekir.	1
TOPLAM	24

KAYNAKÇA

- Arat, Necla (yay.haz), **Türkiye’de Kadın Olgusu**, Say Yayınları, İstanbul, 1995.
- Arat, Necla, «Kadın Araştırmalarına Giriş Ders Notları», İst. Üni. Kadın Çalışmaları Anabilim Dalı, 1997.
- Kandiyoti, Deniz, «Çağdaş feminist çalışmalar ve Ortadoğu araştırmaları», Serpil Çakır, Necla Akgökçe (yay.haz.) **Kadın Araştırmalarında Yöntem**, Sel Yayıncılık, İstanbul, 1996.
- Lerner, Henriette, **Öfke Dansı**, Çev.: Sinan Gül, Varlık Yayınları, İstanbul, 1996.
- Mies, Marie, «Feminist araştırmalar için bir metodolojiye doğru», Serpil Çakır, Necla Akgökçe (yay.haz.), **Kadın Araştırmalarında Yöntem**, Sel Yayıncılık, İstanbul, 1996.
- Mitchell, Juliet - Ann Oakley (ed), **Kadın ve Eşitlik**, Çev. Fatmagül Bertay, Pencere Yayınları, İstanbul, 1992.
- Randel, Margherita, «Kadın Araştırmaları ve Öğretimi», Çev.: Tülin Şenruh.
- Stanley, Liz - Sue Wise, «Feminist araştırma sürecinde metot, metodoloji ve epistemoloji», Serpil Çakır, Necla Akgökçe (yay.haz.), **Kadın Araştırmalarında Yöntem**, Sel Yayıncılık, İstanbul, 1996.